

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

راهنمای معلمان و مربیان در

قصه نویسی

ویژه دانش آموزان متوسطه اول و دوم

سازمان مدارس راه ایمان

تابستان ۱۴۰۴

سخنی با معلمان

قصه‌گویی و داستان‌نویسی راه موثری برای ارتباط بین افراد است. ما به قدرت داستان‌نویسی، برای توانمندسازی کودکان اعتقاد داریم و از طریق کلاس‌های داستان‌نویسی در مقاطع مختلف می‌خواهیم کودکان و نوجوانان را تشویق به نوشتن کنیم. از این طریق حس ارزشمندی و به طبع آن خودباوری در آنها تقویت می‌شود و کودکان می‌توانند آن‌گونه که می‌خواهند خود را ابراز کنند.

هدف ما از داستان‌نویسی، ترویج تفکر نقادانه و افزایش عزت نفس و اعتماد به نفس در بین کودکان است. این کلاس محیط امنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند تا بتوانند خود را بیان کنند و راه‌های درست فکر کردن و درست تصمیم گرفتن را بیاموزند، به سادگی هر امری را باور نکنند و روش‌های مناسبی برای حل مشکلاتشان بیابند. شرایط امروزی زندگی ما به گونه‌ای است که می‌توان گفت تفکر نقادانه از پیش‌نیازهای رشد، موفقیت، رقابت و بقا محسوب می‌شود. برخی از کاربردهای تفکر نقادانه که در فرایند نوشتن نیز سودمند و موثر است، عبارتند از:

- چگونه سوالات بهتری بپرسیم و پاسخ‌های بهتری مطرح کنیم؟
- چگونه مستدل‌تر و عمیق‌تر فکر کنیم، حرف بزنیم و بنویسیم؟
- چگونه شباهت و تفاوت بین ایده‌ها و حرف‌ها و تحلیل‌های مختلف را ببینیم و ارزیابی کنیم؟
- چگونه مسائل و مشکلات را تعریف و تحلیل کنیم؟ (نوشتن می‌تواند راه خوبی باشد)
- در میان انبوه رسانه‌هایی که امروزه - تقریباً بدون استثناء - منافع و بقای خود را در اولویت قرار می‌دهند، چگونه می‌توانیم اطلاعاتی مفید و ارزشمند به دست بیاوریم؟
- چگونه دانسته‌ها و باورها و شناخت‌مان از جهان را پالایش کنیم و از تعصب و تنگ نظری و پیش‌داوری فاصله بگیریم؟
- چگونه شفاف‌تر فکر کنیم و حرف‌ها و نظرها و استدلال‌هایمان را به شیوه‌ای شفاف‌تر و متقاعدکننده‌تر به دیگران منتقل کنیم؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه از نگاه فردی دیگر و با چارچوب نگرشی متفاوت، به مسائل نگاه کنیم تا از این طریق، گفتگو و تعامل ما با دیگران ساده‌تر و سازنده‌تر باشد؟ (نوشتن و خصوصاً قصه‌نویسی می‌تواند راه مناسبی باشد)
- چگونه به دیگران کمک کنیم تا مسائل و مشکلات خود و محیط اطرافشان را بهتر و شفاف‌تر ببینند و درک کنند؟

به این ترتیب می‌توان گفت نوشتن راه خوب و موثری است برای اینکه به بچه‌ها فکر کردن و مهارت حل مسئله را بیاموزیم، توانایی‌هایی که به آموزش آنها در میان درس‌های مدرسه بی‌توجهی شده است.

معلم و والدین عزیز به یاد داشته باشید کودکان می‌توانند آزادانه تخیل و خلاقیت داشته باشند، تنها از طریق این دو عنصر است که به کشف خود و دنیای اطراف می‌رسند. یکی از بهترین راه‌های تقویت خلاقیت در کودکان داستان‌نویسی است. این آزادی در تخیل باعث تقویت ارتباط آنان با هم‌نسلان و نسل‌های گذشته می‌شود و به حفظ و گسترش فرهنگ آنها کمک می‌کند.

کلاس‌های ما فقط قصه‌گویی و داستان‌نویسی نیست. ما در این کلاس می‌خواهیم در مورد تقویت تعاملات اجتماعی، مهارت‌های حل مسئله، حفظ فرهنگ ایرانی اسلامی، خودباوری و اعتماد به نفس و ... گفتگو کنیم و آموزش دهیم. کودکان از طریق فعالیت‌های هنری مانند (داستان‌گویی، داستان‌نویسی، نقاشی، نمایش خلاق و ...) می‌توانند ایده‌ها و پیام‌های پیچیده‌ای را به

اشتراک بگذارند، پیامهایی که بدون این فعالیتها میسر نیست، و البته فراموش نمی کنیم که کلاسهای داستان نویسی برای کودکان و نوجوانان باید سرگرم کننده، جذاب و مفرح باشد.

معلم و والدین عزیز بیایید دست در دست هم دنیای کودکانمان را هر چه زیباتر، رنگارنگتر و غنیتر کنیم و با قدرت داستان نویسی به تقویت خصوصیات مثبت اخلاقی کودکان کمک کنیم، به این امید که آنها در آینده به فردی مفید و موثر در جامعه تبدیل شوند.

کوه داستان ۷ مرحله‌ای

طی درس‌های گذشته، کوه داستان ۶ مرحله‌ای را آموختیم و بارها تمرین کردیم. حالا می‌توانیم یک قصه‌ی کامل و درست بنویسیم. با اضافه کردن یک مرحله به مراحل فوق و استفاده از کوه داستان ۷ مرحله‌ای می‌توان به قصه‌ی جذاب‌تری رسید. مراحل هفت‌گانه‌ی کوه داستان عبارتند از:

شروع: آغاز داستان، معرفی شخصیت‌ها، محیط، زمان و مکان این‌جا شکل می‌گیرد. زندگی عادی شخصیت را می‌بینیم تا رویداد غیرمنتظره، او را از این آرامش بیرون بیاورد.

رویداد غیرمنتظره: اتفاقی که قهرمان را به سوی ماجرای جدید پرتاب می‌کند. او با رویداد غیرمنتظره از زندگی معمولی و عادی خویش خارج می‌شود و قدم به راه پر چالشی می‌گذارد.

به این فکر کنید که پس از شروع، درگیری اصلی چگونه ایجاد می‌شود و چرا؟ به عبارت دیگر چه اتفاقی می‌افتد که باعث تعارض می‌شود؟ قهرمان پیش از درگیری بزرگ چه ماجرابی را پشت سر می‌گذارد؟

ساختن: اتفاقاتی که مربوط به قبل از وقوع درگیری بزرگ است، در این مرحله رخ می‌دهد.

مشکل، راه حل: مشکلی که پیش از مشکل اصلی برای قهرمان رخ می‌دهد. او مشکل را حل می‌کند و گمان می‌کند همه چیز حل شده است. اما پس از آن با مشکل بزرگ‌تری روبه‌رو می‌شود.

مشکل اصلی: یا همان نقطه اوج جایی است که درگیری اصلی واقعاً اتفاق می‌افتد.

در مسیر فرود: راه حلی که قهرمان برای گذر از مشکل و چالش اصلی پیدا می‌کند.

پایان: پس از حل مشکلات و چالش‌های مختلف، بالاخره قهرمان به آرامش اولیه بر می‌گردد. اما او دیگر مثل قبل نیست. چیز یا چیزهایی در زندگی او عوض شده است.

قصه‌ای انتخاب کنید که دارای دو (یا چند) مشکل پیش از مشکل اصلی باشد. آن را برای بچه‌ها بخوانید و مراحل مختلف کوه داستان هفت مرحله‌ای را در آن مشخص کنید. می‌توانید از کتاب‌های کانون پرورش فکری کودک و نوجوان استفاده کنید. همچنین می‌توانید از قصه‌ی زیر استفاده کنید:

«تئو، پسری نوجوان، در دنیایی زندگی می‌کند که درختی وجود ندارد و تمام درخت‌ها مصنوعی هستند. مردم مجبورند از کارخانه اکسیژن و آب بخرند. او همیشه آرزو دارد درختان واقعی و زیبا را ببیند. (شروع) یک روز تئو از قوانین شهر تخطی می‌کند و از شهر بیرون می‌رود. آن‌جا با لوراکس، موجودی کوچک و پرجنب و جوش، ملاقات می‌کند. لوراکس به تئو می‌گوید که صاحب کارخانه‌ی تولید اکسیژن درختان را نابود کرده است. او به تئو می‌گوید که یک دانه‌ی درخت باقی مانده و اگر آن را به دست بیاورد، می‌تواند بار دیگر دانه را بکارد و با رشد درخت، به دانه‌های بیشتری دست پیدا کرده، درخت‌های بیشتری بکارد. (ساختن) تئو ماجراهای سختی را پشت سر می‌گذارد تا به دانه دست پیدا کند. او دانه را با خود به شهر می‌برد تا آن را بکارد و مردم را از کار رئیس کارخانه آگاه کند. (مشکل و راه حل) قبل از این که تئو بخواهد دانه را بکارد، رئیس متوجه می‌شود و با او مقابله می‌کند. تئو از دوستانش کمک می‌گیرد تا بتواند دانه را بکارد. آن‌ها نسخه‌ی تقلبی دانه را درست می‌کنند و به رئیس

نشان می‌دهند. رئیس به دنبال نسخه‌ی قلبی دوستان تئو را تعقیب می‌کند. (مشکل اصلی) تئو از این فرصت استفاده کرده و دانه را در میدان می‌کارد. اولین جوانه بیرون می‌آید و مردم با دیدن آن، پی به کارهای رئیس می‌برند. (در مسیر فرود) آن‌ها از جوانه مراقبت می‌کنند و اجازه نمی‌دهند که رئیس به جوانه آسیب بزند. جوانه رشد می‌کند و تبدیل به نهال و سپس درخت می‌شود. به این ترتیب طی چند سال آینده درخت‌ها به شهر بر می‌گردند. (پایان)»

تمرین:

از بچه‌ها بخواهید در خانه قصه‌ای بنویسند که دارای دو مشکل باشد و هفته‌ی آینده قصه را با خود بیاورند.

شروع - رویداد غیر منتظره - ساختن

این سه، مراحل ابتدایی قصه نویسی هستند. طراحی خوب و دقیق آن‌ها باعث می‌شود داستان جذابی داشته باشیم و مخاطب با علاقه و شور و شوق ماجرا را دنبال کند. شخصیت‌ها در این مراحل ابتدایی باید به خوبی پرداخته شوند. قهرمان و ضدقهرمان باید به صورت کامل به مخاطب معرفی شوند تا رفتارها و گفتارهای آن‌ها برای خواننده باورپذیر شود.

ابتدا ما قهرمانی داریم که در دنیای خودش زندگی می‌کند و با توجه به علایق و خصوصیاتش، رفتارهایی دارد. مانند تمام انسان‌های عادی دیگر. این شروع داستان است. شروع تا زمانی ادامه پیدا می‌کند که یک رویداد غیرمنتظره قهرمان را از زندگی عادی خودش خارج کند. تصور کنید کشاورزی که مانند هرروز از خانه بیرون می‌آید و به مزرعه می‌رود. او زمین را بیل می‌زند، مزرعه را آبیاری می‌کند و علف‌های هرز را درو می‌کند. یک روز کشاورز موقع رسیدگی به زمین، به یک نقشه‌ی گنج بر می‌خورد. ماجرای که خواندید ترکیبی از شروع و رویداد غیرمنتظره است.

اگر قهرمان نقشه را بسوزاند یا دور بیندازد، دیگر قصه ادامه پیدا نمی‌کند. زمانی که قهرمان تحت تاثیر رویداد غیرمنتظره وارد ماجرای جدید شود، قصه شکل می‌گیرد. او اتفاقات و داستان‌هایی را پشت سر می‌گذارد تا با مشکل بزرگی روبه‌رو شود. این بخش از داستان، مرحله‌ی ساختن است.

قصه‌ای انتخاب کنید و سه مرحله‌ی ابتدایی کوه داستان را در آن پیدا کرده، برای بچه‌ها بخوانید. می‌توانید از کتاب‌های کانون پرورش فکری کودک و نوجوان استفاده کنید. همچنین می‌توانید این قصه را برای دانش آموزان تان بخوانید:

«چارلی با خانواده‌اش در یک خانه کوچک و فقیرانه زندگی می‌کند. او عاشق شکلات است، اما به دلیل فقر خانواده تنها یک بار در سال می‌تواند شکلات بخورد. (شروع) صاحب بزرگ‌ترین کارخانه شکلات‌سازی در جهان، اعلام می‌کند که پنج بلیط طلایی در شکلات‌هایش قرار داده است. کسانی که این بلیط‌ها را پیدا کنند، می‌توانند از کارخانه دیدن کنند و جوایز ویژه‌ای ببرند. یکی از آن بلیط‌ها در شکلاتی است که چارلی بعد از مدت‌ها خریده و می‌خواهد بخورد. (اتفاق غیر منتظره) چهار بچه‌ی دیگر نیز مانند چارلی به بلیط‌ها دست پیدا کرده‌اند. روز بازدید فرا می‌رسد و همه بچه‌ها با یکی از والدین خود به کارخانه می‌آیند و مشغول بازدید و گشت‌وگذار می‌شوند. یکی از جالب‌ترین اتفاقات در این کارخانه حضور موجوداتی کوچک شبیه به انسان است که به عنوان کارگر در کارخانه در حال کار هستند. صاحب کارخانه به آن‌ها می‌گوید که بچه‌ها باید مراحل را طی کنند و هرکس بتواند از همه‌ی آن‌ها بگذرد، به یک جایزه‌ی ارزشمند می‌رسد. در جریان این بازدید برای هریک از بچه‌ها اتفاقاتی رخ می‌دهد. (ساختن) ...»

از بچه‌ها بخواهید در مورد این قصه باهم گفت‌وگو کنند و مراحل مختلف را بررسی کنند.

تمرین:

۱/ جملات زیر را برای بچه‌ها بخوانید و از آن‌ها بخواهید حدس بزنند هرکدام می‌توانند مربوط به کدام بخش از کوه داستان باشند؟ از آن‌ها بخواهید در مورد جملات گفت‌وگو کنند و جواب را باهم پیدا کنند.

- اما آن روز وقتی پیرمرد خواست از داخل چاه آب بکشد، دید که داخل سطل به جای آب پر از سکه طلاست. (رویداد غیر منتظره)
 - عقاب هرروز به شکار می‌رفت و آن را به خانه می‌آورد تا به جوجه‌هایش غذا بدهد. (شروع)
 - محدثه و دوستانش وارد خانه‌ی قدیمی شدند تا بفهمند داخلش چه خبر است. داخل خانه تاریک بود. آن‌ها وسایل قدیمی بسیار زیادی پیدا کردند. (ساختن)
 - اسب تک شاخ کنار یک آبشار بزرگ و زیبا زندگی می‌کرد. او همیشه در آبشار حمام می‌کرد و زندگی خوبی داشت. (شروع)
 - علی در حال رفتن به خانه بود که جلوی در، یک چراغ جادو پیدا کرد. (رویداد غیر منتظره)
 - آن‌ها قایق را در ساحل گذاشتند و شروع به گشت زنی در جزیره کردند. هیچ موجود زنده‌ای در جزیره پیدا نمی‌شد و این برای آن‌ها ترسناک بود. آن‌ها به سمت قلعه‌ی آتش‌فشان رفتند تا اژدها را پیدا کردند. (ساختن)
- ۲/ از بچه‌ها بخواهید یکی از جمله‌های بالا را انتخاب کنند و با استفاده از آن، قصه‌ای خلق کنند. به آن‌ها بگویید تنها سه مرحله‌ی ابتدایی قصه (شروع، رویداد غیرمنتظره و ساختن) را بنویسند. این تمرین مربوط به خانه است و هفته‌ی بعد بررسی می‌شود.